

ISSN 2587- 2001

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:1 – Sayı:1- Ağustos 2017

koynunda büyüdük

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GENÇDES

İÇİNDEKİLER

Nagehan GÜLER	15
CENGİZ HÂN'IN MÂVERÂÜNNEHİR'İ ZAPTI (1220) / CENGİS KHAN'S CONQUEST OF TRANSOXANIA (1220)	
Pir Murat SİVRİ	37
TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE YENİDEN DÖNÜŞ SÜRECİ (1946-1949) / TURNING BACK PROCESS OF RELIGIOUS EDUCATION IN TURKEY (1946-1949)	
Damlanur KÜÇÜKYILDIZ	57
ATMA TÜRKÜLERDE GELİN-KAYNANA ÇATIŞMASI / CONFLICT BETWEEN DAUGHTER-IN LAW AND MOTHER-IN LAW IN ATMA TURKU	
Özgür GÜLBUDAK	71
KIZILDENİZ'İ GEÇİŞ KONULU İKİ TABLONUN İNCELENMESİ / STUDY ON TWO PAINTINGS ABOUT CROSSING OF THE RED SEA	
Yakup ŞAHİNER	85
MUSTAFA NAİMÂ EFENDİNİN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ VE ESERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME / A BRIEF REVIEW OF MUSTAFA NAIMA EFENDİ'S LIFE, HISTORIOGRAPHY AND THE WORK	
Elif KOLİKPİNAR	101
BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ AZERBAIJAN CUMHURİYETİNDE EĞİTİM VE DİL / EDUCATION AND LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN DURING THE INDEPENDENCE PERIOD	
Sait YILDIRIM	117
YOKSULLUK KÜLTÜRÜ KAPSAMINDA "SİLAH ve NAMUS" FİLMİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ / SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF THE "SHOOT AND HONOR" FILM IN THE SCOPE OF POVERTY CULTURE	

Semih İPEK	137
BİR KAZAK KÜYÜ: “AKSAK KULAN” / A KAZAKH KUI: “AKSAK KULAN”	
Murat ÖZTÜRK	149
JOHN LOCKE’UN SİYASET FELSEFESİNDE DOĞA DURUMU VE ONDAN ÇIKIŞ / THE STATE OF NATURE IN JOHN LOCKE’S PHILOSOPHY OF POLITICS AND LEAVING OF IT	
Beyazıt SÖYLEMEZ	163
HASSA İLÇESİ’NDE TARİHİ VE ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR / THE HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL STUDIES IN THE TOWN OF HASSA	
Habip TOKGÖZ	183
İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞUNDA THEODOR HERZL VE SİYONİZM / ESTABLISHMENT OF THE STATE OF ISRAEL; THEODOR HERZL AND ZIONISM	
İshak KÜÇÜKYILDIZ	197
TORTUM ÇAYI HAVZASININ TARİHİ COĞRAFYASI / HISTORICAL GEOGRAPHY OF TORTUM BROOK BASIN	
Muhammet Nuri CEYLAN	223
HÂMİT ZÜBEYR KOŞAY’IN TÜRK LÜK DÜŞÜNCEİ VE İZGÜ MESCİD ADLI ESERİ / HÂMİT ZÜBEYR KOSAY’S TURKISH DEFINITION AND LITERATURE IZGÜ MESCİD	

TÜRKİYE’DE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE YENİDEN DÖNÜŞ SÜRECİ (1946-1949)

TURNING BACK PROCESS OF RELIGIOUS EDUCATION IN TURKEY (1946-1949)

Pir Murat SİVRİ*

ÖZET

Cumhuriyet’in ilanından beri Türkiye’de dinin yeri ve din eğitimi en çok tartışılan meseleler arasında yer almıştır. Özellikle din eğitimi konusunda hükümetlerin din politikalarına paralel olarak farklı uygulamalara başvurulduğunu görmekteyiz. Şüphesiz bu farklı uygulamalarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin iç dinamiklerinin mecburi değişkenliği ile birlikte dünya siyasi konjonktürünün de etkili olduğu söylenebilir. Cumhuriyet’in ilanı ve hemen ardından 3 Mart 1924’te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun din eğitimi konusunda bir milat olduğunu kabul etmek gerekir. Eğitimde ikiliği ortadan kaldırmayı ve bu kapsamda medreselerin kapatılmasını öngören bu kanunun ardından din eğitimi alanındaki boşluğu doldurmak için İmam Hatip Liseleri açılmıştır. Fakat İmam Hatip Liselerinin Türk milli eğitimi içerisindeki yeri sürekli olarak tartışma konusu olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi’nin Türkiye’de tek müessir güç olduğu 1923-1946 yılları arasında-tek parti döneminde- Laik devlet ve haliyle laik eğitim anlayışını temel politika edinmesi bahsedilen tarihlerde İmam Hatip Liselerinin serbest hareketini kısıtlamıştır. Bu okulların medreselerin bir devamı olarak görülmesi şüphesiz bu baskıda etkili olmuştur. Neticede bu okullar 1930-1931 eğitim öğretim yılında öğrenci yetersizliği sebep gösterilerek kapatılmıştır. Bu durum 1949 yılına kadar devam etmiştir. 1949’da ise bu okullar

* Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Okutmanı, murat.sivri@sbu.edu.tr

İmam Hatip Kursları olarak yeniden açılmıştır. Bu Çalışmada demokrasiye geçiş sürecinin bir zorunluluğu olarak CHP'nin din eğitimi politikasında meydana gelen ılımlı değişikliklere temas edilerek bunun özellikle meclis tutanaklarındaki yansımaları aktarılacaktır. Bu kapsamda İmam Hatiplerin yeniden açılışı olayı tarihi gerçekliği içerisinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: CHP, Demokrasi, Din Eğitimi

ABSTRACT

Since the proclamation of the republic, the position of religion and religious education has been one of the most discussed issues in Turkey. In parallel with the religion policies of the governments different practices have been observed about religious education. It can be inarguable stated that compulsory variability of Turkish Republic influenced this situation as well as world political conjuncture. Proclamation of the republic and the law on unification of education accepted on 3 March 1924 right after, have to be accepted as a milestone about religious education. After this statute which aimed to abolish dualism in education and to shut down madrasahs, imam hatip high schools were opened to fill deficiency of religious education. However, the position of imam hatip high schools in Turkish national education system has been a matter of opinion. Free motion of these schools were restricted between 1923 and 1946 years in which republican people's party was the only effective power in Turkey. In this period secular state and therefore secure education concept was adopted. Seeing these schools as a continuation of madrasahs inarguable influenced this situation. As a result of this these schools were shut down because of fewness of student in 1930-1931 education year. This situation continued till 1949 and in 1949 these schools were reopened as imam hatip courses. In this study, mild changings occurred in religious education policy of Republican people's party as an obligation of bringing democracy process and reflections of these especially in parliament reports will be discussed. In this context reopening issue of imam hatip high schools will be discussed in historicity.

Keywords: CHP, Democracy, Religious Education.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan yenileşme hareketleri eğitim alanında da karşılığını bulmuş ve özellikle Tanzimat'la başlayıp I. Meşrutiyet'in ilanı ile devam eden süreçte bu sahadaki ıslahat hareketi ivme ka-

zanmıştı. Tanzimat'la başlayan bu süreçte Osmanlı Devleti'nin klasik eğitim kurumları olan medreselerin yanında batılı anlamda insan yetiştirmeye gayret eden modern mektepler açılmaya başlandı. Fakat bu arada eski geleneği temsil eden medreselerin de muhafaza edilmesi zamanla Osmanlı toplumunda iki farklı aydın modelinin ortaya çıkmasına neden oldu. II. Meşrutiyet döneminin siyasi ve sosyal meselelerinde, Tanzimat'ın getirdiği bu ikilik çok açık bir şekilde kendini göstermeye başladı. Nitekim bu durum İmparatorluğun sonuna kadar devam etti. Fakat Tüm bu ikiliğe rağmen Osmanlı döneminde başlatılan bu modern eğitim hareketi, Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarına kaynak teşkil etti.

1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle eğitim ve öğretim alanında çok sıkı bir ıslahat hareketine gidildi. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel-lerinin laik bir anlayışa oturtulmasına büyük bir önem verilmişti. Haliyle eğitim ile ilgili yapılacak reformlarda da bu esas geçerli olacaktı. Bu alanda ilk en büyük girişim 3 Mart 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" oldu (Uyanık 2013:1). 6 Mart 1924'te Resmi Gazetede 430 sayılı kanun olarak yayınlanarak yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (Resmi Gazete. 06. 03. 1924) ilk üç maddesi gereği bütün medrese ve mektepler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Doğrudan din eğitimi ile ilgili olan dördüncü madde ise şu şekildedir; "*Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Daru'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hüdumât-ı diniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir.*" (Düster. 06. 03. 1924. Sayı: 63) Kanunda ilk, orta ve lisede din eğitimi ile ilgili herhangi bir madde bulunmamaktadır. Fakat dördüncü maddede Daru'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesinin açılacağı ve ayrıca din görevlisi yetiştirmek üzere İmam Hatip mekteplerinin tesis edileceği belirtilerek bu sahadaki ihtiyacın karşılanacağı ifade edilmiştir. Bu sayede medreselerin kapatılmasının açtığı boşluk doldurulmuştur.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na uygun olarak 7 Mayıs 1924'te Daru'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi açılmıştır. 1924-1925 öğretim yılına 285 öğrenci ile başlayan bu fakültenin mevcudu giderek azalmış ve 1933'te 20'ye kadar düşmüştür. Aynı yıl Daru'l-Fünun kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Fakat Üniversitenin yeniden kuruluşunda İlahiyat Fakültesi'ne yer verilmemiştir. Bunun üzerine fakülte, yerini Edebiyat Fakültesi'ne bağlı İslam İlimleri Enstitüsü'ne bırakmıştır. Bu enstitü de 1936 yılına kadar varlığını de-

vam ettirerek, bu tarihte öğrenci ve kadro yetersizliği nedeniyle öğretimini sonlandırmıştır. (Nevzatoğlu 2006: 13)

İlgili kanunun açılmasını ön gördüğü İmam Hatip Mektepleri ise 1924 yılında 2258 öğrenciyle yirmi dokuz yerde eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. (Kurt 2014: 74-91) Fakat kısa bir süre sonra bu mekteplerin sayısında ve öğrenci mevdunda çok ciddi azalmalar görülmüştür. Bu yirmi dokuz mektepten beşi ikinci yıl kapatılmıştır. Üçüncü yılın sonunda sekiz mektep kapatılmış, buna mukabil dört yeni mektep açılmıştır. Dördüncü yılın sonunda ise İstanbul ve Kütahya İmam Hatipleri hariç bütün İmam Hatip Mektepleri kapatılmıştır. Bu iki mektep için ise 1930 yılında kapatılma kararı alınmıştır. 1930-1931 eğitim öğretim yılında yeni öğrenci kaydı yapmayan bu mekteplerin ikinci sınıfına geçmiş olan öğrencileri ortaokullara nakledilmişlerdir. Üç ve dördüncü sınıfa geçenlere ise mektebe devam ederek mezun olabilme imkânı tanınmıştır. Böylelikle İstanbul ve Kütahya'daki bu son iki imam-hatip mektebi de 1932'de fiilen kapatılmıştır. (Parmaksızoğlu 1966: 25-26)

Gerek İlahiyat Fakültesi'nin gerekse İmam Hatiplerin kapatılmasına gerekçe olarak bu okulların öğrenci bulamadıkları gösterilmiştir. Fakat aynı tarihlerde alınan bir takım kararların da bu okulların rağbet görmemesine sebep olduğu söylenebilir. Özellikle 15.12.1927 tarih ve 846 sayılı Danıştay kararı ile din görevliliğinin devlet memurluğundan çıkarılması bu konuda başlıca amil olmuştur. Böylelikle gelecek kaygısı taşıyan gençler için İmam Hatipler muhtemelen bir eğitim kurumu olmaktan çıkmıştır. Yine bu süre içerisinde ilkokulun dışında kalan ortaokul ve liselerden din dersleri kaldırılmıştır. 1931-1932 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ise şehirdeki ilkokullardan da din dersleri kaldırılmış, kırsaldaki ilkokullarda ise 1939 yılına kadar bu dersler okutulmuştur. (Altuntaş 2013: 36) 1930 yılında birçok camii ve mescit halkın yönetimine devredilmiş ve bütçeden ibadet hanelere ayrılan pay hatırı sayılır bir oranda azaltılmıştır. Camii sayısı ise 2041'e kadar indirilmiştir. Tüm bu vaziyet imam, hatip ve vaizliğe karşı olan ilginin geniş ölçüde azalmasına neden olmuştur. (Temel 2010: 82) 1939-1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'de yol açtığı sıkı yönetin havası ve meşakkatler zinciri birçok meseleyle birlikte din eğitimi konusunun da bir müddet askıya alınmasına sebep olmuştur. Türkiye'de din eğitimi konusu bir daha ancak savaştan sonra, özellikle demokrasiye geçiş sürecinde gündeme gelmiştir.

1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte din öğrenimine yeniden izin verilmiştir. 1946 ile 1960 yılları arası daha önce kaldırılan din dersleri, ilk ve ortaokullara yeniden konulmuştur. Yine İmam Hatip Mektepleri ile birlikte İlahiyat Fakültelerinin de açılmasına müsaade edilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra dengelerin hızla değişmesi, Avrupa'yı tehdit eden Komünizm tehlikesi ve ahlaki çöküntü Türkiye'yi de çok ciddi bir şekilde etkilemiştir. Bu tarihlerde özellikle Komünizm ve ahlaki bozulmadan korunma yöntemi olarak din eğitimi ve öğretimi yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Ayrıca 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti'nin (DP) açıkladığı ekonomi, din ve din eğitimi politikasının millet tarafından ilgi görmesi Cumhuriyet Halk Partisi'ni (CHP) bu sahada yeni politikalar üretmeye mecbur bırakmıştır. (Şimşek 2013: 391-414)

Din Eğitimi ve Öğretimine Yeniden Dönülmesine Dair Meclis Tartışmaları

1946-1949 yılları din öğrenimi konusunun çok şiddetli bir şekilde tartışıldığı bir dönem aralığını ifade etmektedir. Bu tarihlerde din ve ahlak eğitimi konusu, gençlerin ana-babaya saygısızlığına dair ahlaki endişe ve komünizm tehlikesine karşı bir korunma tedbiri olarak da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündemine gelmiştir. Bahsedilen tarihlerde CHP Meclis grubunda iki tip laiklik ve din eğitimi teorisi ortaya atılmıştır. Tahsin Banguoğlu'nun başını çektiği grup DP'lilerin bu konudaki şiddetli eleştirileri karşısında CHP Hükümetlerinin Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu ihmal etmediklerini, İmam Hatip mektepleri ve İlahiyat Fakültesi'nin öğrenci yetersizliği ve ilgisizlikten dolayı kapandıkları tezini savunmuştur. İbrahim Arvas, Muhittin Baha Pars, Fatih Gökmen ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'in yer aldığı ikinci grup ise geçmişte bir hatanın yapıldığını kabul ediyorlardı. Bu isimler öneriler vermek suretiyle yeniden din eğitimine dönülmesini savunuyorlardı. (Öztürk 1997: 144)

14 Aralık 1946'da Meclis'te Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin görüşüldüğü sırada din eğitimi meselesi ciddi bir şekilde ele alındı. Din eğitimi ve öğretimini komünizm ve ahlaksızlığa karşı bir silah gibi gören Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars'ın konuyla ilgili düşünceleri dikkat çekici idi: *“Arkadaşlar; bazı mukaddes şeyler vardır ki, bir milletin hüviyetine girmiştir. Onları kaldırırsanız o hüviyet değişir. Bazı mukaddes şeyler vardır ki, manevi olmayıp ta maddi olsalardı kanımızı tahlil etsek onları görürdük. Bu mukaddes şeyler İngiltere'de, Amerika'da, dünyanın her yerinde mevkilerini muhafaza etmektedir.*

Ben öyle zannediyorum ki, biz Türkler dünyanın en ileri milleti değiliz ve en akıllıları da değiliz. Bir cemiyetin selâmeti için bazı mukaddesata daha çocukken alışmak ve onu hurafelerden mütecerrit olarak bilmek lâzımdır.

Arkadaşlar, yeni solcu dinler belirdi. Vicdanlar boş bulurlarsa bu dinler girerler. Vicdanlar, kalpler de vatanlar gibidir. Eğer boş bırakılırlarsa onları düşman işgal eder. Biz bu yeni dinlerden korkmuyoruz da kendi dinimizden korkuyoruz. Atatürk Kastamonu'ya gittiği zaman dedi ki, şapkasını çıkararak buna serpuş derler, evet. Buna Enveriye derler, evet. Hayır, buna şapka derler. Kaç gündün beri kürsüde ima edilen, koridorlarda konuşulan şeyi tespit ediyorum arkadaşlar, Dinin bir uhrevi tarafı vardır, bir de tasarrufi tarafı vardır. Ondan bahsedecek değilim. Allah'la kulun arasına kimsenin girmeğe hakkı yoktur. Hiç kimse, diğerine sen bu işi niçin yaptın veya niçin yapmıyorsun diyemez. Fakat dinlerin ahlaki kısımları vardır. Her çocuk, her genç bunu yakından bilmeli ve bir mukayese yapmak imkânını bulmalıdır.

Arkadaşlar, hikmetin başı Allah korkusudur, temizlik imandan gelir. Mülkün esası adalettir diyen bir dinin saliki o dinden ancak menfaat bekleyebilir. Her şey bir tarafa, çocuklarımıza yalnız şu üç şeyi öğretelim... Demiyorum ki, yalnız bunlar bir memleketin umumi ahlakını islah eden şeylerdir. Hayır, daha birçok şeyler vardır onlarla beraber dinin ahlaki kısımlarının da maneviyatlara müessir olduğunu söylemek istiyorum. Biz, Atatürk'ün başladığı, yaptığı şeyi yıkmak istemiyoruz ikmal etmek istiyoruz. Atatürk de sağ olsaydı mutlaka bu yola giderdi. Memleketin, milletin menfaatine hadim olan işlerde Atatürk'ün geri kaldığını görmedik.” (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.III, Toplantı: 1, 14. 12. 1946)

Din eğitimi ve öğretimine dönüş meselesi böylelikle ilk defa 1946 yılının sonunda Muhittin Baha Pars tarafından gündeme gelmiş oluyordu. Cihat Baban ve Hamdullah Suphi Tanrıöver de bu konuda Pars ile benzer görüşleri dillendiriyordu. Baban ahlak derslerini destekliyor ve memlekette iman yokluğu sorununu gündeme getiriyordu. Ona göre artık irtica başkaldıracak bir durumda değildi. Bu ortamda her türlü görüş gündeme getirilebilirdi. Esasen bu inkılapların başarıya ulaştığını göstermekteydi. Yine Baban'a göre meselenin CHP tarafından gündeme getirilmesi, DP cephesinden gelebilecek herhangi bir taarruzun önünü kesebilirdi. Hamdullah Suphi Tanrıöver ise benzer bir görüşle ahlak ve maneviyattan dem vurarak memlekette bu duyguların oldukça köreldiğini söy-

luyor ve üstü kapalı bir şekilde, din eğitimi veren müesseselerin yeniden tesis edilmesinin komünizmle mücadeleye karşı sağlam bir kaynak teşkil edeceğini bildiriyordu. Eski Türk Ocakları Genel Başkanı Tanrıöver, klasik Milliyetçilik çizgisinden sıyrılarak ‘’Milliyetçik’’ mefhumu içinde dini de eritme ve böylelikle yeni bir sentez meydana getirme girişimdeydi. Milliyetçiliğin dinle teması ilgili meselenin hallinde daha etkili olabilirdi. (Koçak 2015: 174-175.)

Yine ilgili bakanlığın bütçe görüşmeleri esnasında Trabzon Milletvekillerinden Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, toplumda çok ciddi bir ahlaki bozulmanın mevcut olduğundan yakınarak, din eğitimi müesseselerinin yeniden tesisi ile ilgili şunları söylemiştir: ‘’Efendim biz her nedense ilkokuldan itibaren bütün müesseselerimizden ahlaki müsahabeleri, ahlaka müteallik bilgileri çıkarmış bulunuyoruz. Ben size, eğer vakit müsait olsa idi ve dinlemeye tahammül kudretiniz bulursa idi, gösterecektim her yerinde nasıldır bunlar; yanımda programları vardır. Çocuklara baba ve anaya karşı hürmeti, kardeşler arasındaki samimiyeti, komşulara karşı muhabbeti, memlekete karşı olan borçlar ve hülasa ahlak mefhumunun altında topladığımız şeylerin her derecedeki okullarda, yüksekokullar hariç, ilk, orta, liselerde bol bol verilmesi lazım gelir. Bu malumat onların programlarında vardır. Bizde de eski programlarımızda vardı. Bunu yine tekrar ele almaya mecburuz.’’ (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.III, Toplantı: 1, 14. 12. 1946)

1946 seçimleri ile iş başına gelen Başbakan Recep Peker ise meseleyi bambaşka bir boyutla ele alıp yeniden din eğitimine dönülmesini şiddetle eleştiriyordu. Ona göre Komünizm denen toplumsal zehirden bünyeyi korumak için ‘’şeriat’’ın ikamesini tedbir olarak düşünmek bir öldürücü zehiri başka bir öldürücü zehir ile tedavi etmekten başka bir şey değildi. (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.III, Toplantı: 1, 14. 12. 1946)

Tüm bu tartışmalar ufakta olsa semeresini verdi. 1947 yılından itibaren din eğitiminin yeniden verilir verilmemesinden çok ne şekilde verileceği konusu tartışılmaya başlandı. Nitekim 1946 yılında CHP Meclis grubu din tedrisatı konusunu incelemek üzere bir komisyon oluşturdu. Bu komisyon meclise verdiği raporda tüm çağdaş ülkelerde olduğu gibi ilkokul öğrencilerine seçmeli din dersi verilmesinin laikliğe aykırı olmadığını bildirdi. Bu rapor doğrultusunda parti divanı, din öğreniminin yeniden getirilmesinin laikliğe aykırı olmamak şartıyla kabul edilebileceğini söyledi. 1947 başlarında CHP Meclisi, Hükümete

Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altında resmi okullar dışında özel kurumlara Latin Alfabesiyle İslam Dinini öğretmek yetkisini vermeyi teklif etti. Ayrıca ehliyetli öğretmenler rehberliğinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın tayin ettiği özel bir komisyon tarafından kabul edilen ders kitaplarıyla imam yetiştirmek üzere okullar açmalarına da müsaade edilecekti. (Karpaz 1967: 239) Temmuz 1947'de kamuoyuna duyurulan bu karara göre din eğitimi ancak MEB'in denetiminde olan özel dersaneler tarafından yapılabilecekti. Resmi okullarda din derslerinin okutulmasına henüz müsaade edilmemişti. Ayrıca bu dersaneler için gerekli olan hoca ve kitap ihtiyacı da vatandaş tarafından karşılanacaktı ve Arap harfleriyle tedrisat yapılmayacaktı. Bu haliyle zaten ihtiyacı karşılamaktan uzak olan bu karar uygulama sahasına koyulmadı. (Nevzatoğlu 2016: 44)

TBMM'nin bütçe görüşmelerinde filizlenen din eğitimi meselesi 1947 yılının başlarında da yoğun bir şekilde tartışılmaya devam edildi. Bu evrede özellikle din eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği tartışılıyordu. CHP'nin meşhur simalarından Necmettin Sadak, CHP'nin asla laiklik ilkesinden ayrılmayacağını bildiriyordu. Ona göre laik bir devlette din ve devlet işleri kati surette bir birinden ayrı olmalıydı. Din eğitimi konusu da bu esas temel alınmak suretiyle çözüme kavuşturulmalıydı. Herkes dini öğrenmek ve öğretmek hakkına sahipti. Fakat din okullarında din eğitiminin verilmesi mümkün değildi. Bu konu aile ve cemaatlere bırakılmalıydı. Aksi takdirde devlet, dine karışmış olurdu ki bu laik devlet anlayışıyla bağdaşan bir durum değildi. Nisan ve Mayıs aylarında konu üzerinde olumlu gelişmeler yaşandı. Başbakan Hasan Saka, konunun daha şümüllü ele alınması için bir komisyon kurulması teklifini meclise sundu. Bu öneri çoğunlukla kabul edildi. Neticede "Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurslar açılması ve buraya ortaokul mezunlarından askerliğini yapmış kimseler alınması suretiyle, memleket ihtiyacını karşılamak üzere, din hizmetlerini görececek elemanların yetiştirilmesi" hususu kabul edildi. (Koçak 2015, 178-179)

Kesin bir şekilde karara bağlanamayan din eğitimi ve öğretimi konusu Kasım-Aralık 1947'deki CHP VII. Olağanüstü Kurultayında yeniden gündeme geldi. (Öztürk 1997: 185) Demokratikleşme kurultayı olarak ta tarihe geçen bu kurultayda bahsi geçen mesele üzerinde yine iki görüşün tartışması yaşandı. Muhafazakârlar şiddetle din eğitimi ve öğretiminin yeniden getirilmesini savunurken, ikinci grup laikliğe aykırı olduğu düşüncesiyle bu görüşe karşı çıkıyorlardı. (Nevzatoğlu 2016: 44-52) Kurultaya damgasını vuran isim Hamdullah Suphi Tanrıöver oldu. Ancak bu sefer meseleyi gündeme getirme şekli daha

farklıydı. Tanrıöver, Türk gençliğinin Milliyetçilik ekseninde yetişmesinde Türk tarihini meydana getirenlerin büyük rolü olduğunu iddia ediyordu. 1925'te çıkarılan ilgili kanunla birçok dini sima ile birlikte Türk büyüklerinin de türbeleri kapatılmıştı. Bu kanun artık tadil edilmeli, türbeler açılmalıydı. Böylelikle ecadını tanıma imkânına erişen Türk gençliği asli hüviyetine bürünmüş olacaktı. Tanrıöver, bu görüşüyle Milliyetçilik ile maneviyat arasında bir bağ kuruyor ve bunun tesisinde türbelerin yeniden açılmasının etkili olacağını düşünüyordu. Tanrıöver'in bu görüşü şüphesiz birçok eleştiriye maruz kaldı. Taner Timur, Tanrıöver'in anti-komünist amaçlarla dine dayalı bir milliyetçiliği savunmasını eleştiriyordu. Gazeteci Yunus Nadi ise hatıralarında benzer bir eleştiriyle Tanrıöver'in eskiden farklı bir görüş benimsemesine rağmen zamanın cereyanına tabi olarak "dinci" kesildiğini ve hatta Atatürk devrimlerini kınamaya başladığını söylemekteydi. Nadi, bu görüşlerine paralel olarak din eğitime dönülmesini de eleştirmekteydi. Tanrıöver gittikçe meclis içerisinde muhafazakâr bir grup oluşturuyordu. Onun din eğitime dönüş meselesinde fikirleri birçok vekil ve partili tarafından kabul gördü. Sözü geçen kurultayda muhaliflerin sesi cılız çıkıyordu. Artık dönüşü olmayan bir yola girilmişti. Din eğitime yeniden dönülüp dönülmemesinden çok ilk, orta ve yüksek düzeyde bu eğitiminin nasıl tatbik edileceği konuşuluyordu. Ortada farklı görüşler mevcuttu. Bazıları yeni açılacak olan bu okulların Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer almasını isterken diğer bir grup okulların Diyanet İşleri Reisliği'ne teslim edilmesi gerektiği görüşünü savunuyordu. Bir diğer görüş ise bu okulların MEB'in denetimindeki özel kurslardan mürekkep olmasından yanaydı. Yine din öğretmenlerinin yetiştirilmesi için üniversitede ilahiyat fakültesinin açılması konusu tartışılan meseleler arasındaydı. (Koçak 2015: 186-188) Sonuç olarak ilgili kurultayda kesin bir karar alınamadı. Tartışmalar amacından saparak laikliğin tanımı ve kapsamı üzerinde derin tartışmalara kanal açıldı. Bununla birlikte Temmuz'da kamuoyuna duyurulan beyanname burada da tekrar edilerek meselenin sonraki günler için canlılığının koruyacağı sinyali verildi.

Kurultayda meydana gelen tartışmalar 29 Aralık 1947'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçe görüşmelerinde Meclis'e taşınmış ve mesele burada yeniden değerlendirilmiştir. Bütçe görüşmeleri sırasında DP adına söz alan İstanbul Milletvekili Faruk Nafiz Çamlıbel, eğitim ve öğretimin birçok aksak yönüne temas ettikten sonra sözü din eğitimi konusuna getirmiştir. Halkın bu konuda soru ve taleplerinin olduğunu ifade eden Çamlıbel konuşmasının devamında din eğitimi ve öğretiminin önemine binaen şunları söylemiştir:

“Muhterem Arkadaşlar; Cumhuriyet ve onun başlıca umdelerinden olan laiklik fikirlerinde ve hislerde o kadar kuvvetle kök salmıştır ki, hiçbir mevzuun müzakeresinden pervası yoktur; son zamanlarda bir terfie ve ahlâk meselesi haline gelen din mevzuunu buna misal olarak göstereceğiz. Bu mevzuun Millî Eğitim Bakanlığını ilgilendirdiğinden şüphe edilemez. Nitekim din bilgilerinin memleket çocuklarına ne suretle yayınlanacağı hakkındaki bir suale, muhterem Bakanın, bu hususta bir şekil düşünüldüğü fakat henüz bir neticeye varılmadığı cevabını gazetelerde okuduk. Hemen her Milletvekillerinin her gittiği yerde karşılaştığı aynı suali cevaplandırması için, muhterem Bakanın, buna dair iza-hatına ihtiyaç vardır. Laiklik bir devlet telâkkisi, din bir aile ve cemiyet telâk-kisi olduğuna göre, biri idare ve siyaset, öteki vicdan ve iman yolunda, tedahül etmeden ilerleyebilirler.” (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.VIII, Top-lantı: 2, 29. 12. 1947) Çamlıbel burada açıkça CHP'nin din eğitimi politikasını eleştirerek, Laikliğin yanlış yorumlandığını ve zamanla dine karşı bir tutum ser-gilemeye başladığını vurgulamaktadır.

Kırşehir Milletvekili eğitimci-yazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise CHP içerisinde din eğitiminin yeniden getirilmesi taraftarı olan isimlerden bir tane-siydi. Ona göre de son zamanlarda artan ahlaki çöküntünün önüne ancak bu şekilde geçilebilirdi. Avrupalı yazar ve düşünürler tarafından dahi her fırsatta övülen Türk ahlaki anlayışının belli başlı timsallerinin ilk ve orta düzeydeki ço-cuklara muhakkak anlatılması görüşünü savunan Baltacıoğlu, bu konuda mec-liste çok ateşli bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmadan bazı kesitler şöyledir: ‘*Ben ilk, orta tahsilimi Türkiye’de yaptım, Avrupa da okumadım, yalnız kitapla-rını okudum, o kadar! Düşünüyorum ki hümanite namına nemiz vardır; Hazreti Ömer’in bir fakiri dinledikten sonra sırtına un çuvalını vurup götürmek ne bü-yük şeydir! Bunları duyduğum zaman heyecandan irkiliyorum. Ben mutaassıp değilim. Burada insanlık vardır, fukaraperverlik vardır, demokratlık vardır.*

Birde Yavuz Saltan Selim’in atını sürerken: Karılarını düşünenler karı-larının yanma gitsin ben tek başıma giderim, demesi vardır. Sonra düşününüz Lüfer: Ahlâk ve insanlığı Türklerden öğrenmeye gidelim, diyor. Beyazıt Med-resesini düşünüyorum ve kapısının önünde duruyorum. Ve Beyazıt Medresesini beğenmek için And re Side’in sözünü hatırlamağa mecburiyet hissetmiyorum. Görüyorum ki, şaheserdir. Yalnız şaheser değil insanidir. Ve görüyorum ki, Le Corbusier çok haklıdır, çünkü Türkler eski Yunanlılarla beraber ve bence, on-lardan üstün olarak, insanlığa, kübizmi öğreten hocalardır.

Çocukların vicdanını arıyorum. Bunlardan hiçbir şey yok! Silinmiş değil, girmemiş! Nasıl heyecan duymam, ben nasıl burada bağırmam efendim? Çingenelerin dahi efsaneleri vardır. Biz Ulu Tanrının Ulu Milletiyiz, bizim efsanelerimiz, bizim mitolojimiz, Çanakkale'de Atatürk'ün yarattığı şahamet menkıbelerimiz ve insanlık vakalarımız yok mudur? Ne kötü, ne yazık ki onu söylemiyoruz, yazamıyoruz.

Şimdi asıl mesele; ahlak, buhranıdır. Saygısızlık, lüks, sefahat buhranıdır. Onların yokluğundan ileri geliyor. Türk Çocukları son derece verimli bir tarladır. Bu tohumları bu aziz topraklara serpin çok feyizli filizler fişkiracaktır.” (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.VIII, Toplantı: 2, 29. 12. 1947)

Bütçe görüşmelerinde konuyla ilgili görüş bildiren bir diğer isim Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'dur. Ahlak derslerinin kesinlikle okutulmasından yana görüş bildiren Tarakçıoğlu bu konuda muhalefeti yatıştırmak için Sekülerizmin beşiği kabul edilen Fransa'yı örnek göstermek suretiyle şu görüşleri sarf etmiştir: *“Arkadaşlar; geçen sene yine bu kürsüde sizin de hissiyatınıza tercüman olarak muhtelif arkadaşlarımla okullarımıza ahlâk tedrisatı yapılmalıdır dedik. Bunu memleket istiyor, siz istiyorsunuz, fakat Eğitim Bakanlığı ahlâk okutulmaz yaşanır diyerek bunu okullara koymadılar. Evet, ahlak yaşanır, cemaatte, ailede yaşanır, fakat aynı zam antla okullarda da okutulur. Başka memleketler ahlâk dersi okutmaktadırlar. Bakın, Fransızların 1947 - 1948 ortaokullar müfredat programı buradadır. Fransızların programında gençlere muayyen saatlerde muayyen hususlarda ahlâk ve yurt bilgisi verilmektedir. Nasıl bir beden terbiyesine, nasıl bir fikir terbiyesine ihtiyaç varsa ahlâk terbiyesine o derece hatta onlardan fazla ihtiyaç vardır. Evet, ahlâk yaşanılır, fakat şüphe yok ki ayın zamanda okutulur da.*

Şurada elimde Fransızların 1947 - 1948 ortaokulları müfredat programı ile Belçika ilkokullarının müfredat programları var; bunları uzan uzadıya okuyup başınızı ağrıtmak istemiyorum. Bakınız, neler öğretiyorlar, çocuklara. Ailelerine karşı, büyüklerine' karşı, büyük adamlara karşı, geçmişlere karşı nasıl hürmet etmek lâzım gelir, birbirlerine karşı olan vazifeler nelerdir vatana karşı olan vazifeler nelerdir? Bütün bunlar ne güzel anlatılıyor. Bu işleri hiç kimse, hiçbir millet kendi başına alabildiğine boş bırakmış değildir.

Binaenaleyh bendeniz bu ahlâk işinin müfredatı programlarımıza girmesini, okutulmasını ve artık bu işin ele alınmasını ve bununla meşgul olunmasını

rica ediyorum ve böylece maruzatıma son veriyorum.” (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.VIII, Toplantı: 2, 29. 12)

Tarakçıoğlu ve diğerlerinin görüşlerine karşı çıkan Maraş Milletvekili Emin Soysal, sürekli olarak dillendirilen ahlaksızlığın önüne geçmek için milli terbiyenin tesis edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre bu işi çözüme kavuşturacak olan şey din eğitimi değil, gençlerin şuuruna sağlam bir Milliyetçilik duygusu aşılacak olacaktır. Haliyle Soysal, din eğitimi ve öğretiminin resmi programa girmesine karşıdır. (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.VIII, Toplantı: 2, 29. 12. 1947) 1948 yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe görüşmelerinde bu mesele üzerinde bir sonuç elde edilememekle birlikte, konunun gündemde kalması sağlanmıştır. Nitekim ilerleyen günlerde çeşitli mahfillerde bu meselenin sürekli olarak tartışıldığı görülmektedir.

CHP'nin VII. Kurultayında gündeme gelen ve MEB Bütçe görüşmelerinde yoğun bir şekilde tartışılan din eğitimi ve öğretimine yeniden dönülmesi meselesinde 1948 yılının Ocak ayından itibaren ciddi adımlar atılmaya başlandı. Bu konuda ilk ciddi teşebbüs CHP içindeki muhafazakâr bir grup tarafından atıldı. 14 Ocak 1948'de CHP'li 20 Mebus adına Van Milletvekili İbrahim Arvas, ‘‘Diyamet İşleri Başkanlığınca İmam ve Hatip ve Vaiz kulları açılması ve Üniversitede İlahiyat Fakültesi kurulması hakkında kanun teklifi’’ ni Meclis’e sundu. (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.9, Toplantı: 2, 14. 01. 1948) Bu tasarıda, İmam Hatip ve Vaiz Mekteplerinin açılma yetkisi MEB’den Diyanet İşleri Başkanlığına devredilmesi ve İlahiyat Fakültelerinin de ilgili bakanlıkça tekrar tesis edilmesi fikri savunuluyordu. Arvas bu tasarinın gerekçesini şöyle ifade etmekteydi:

“Kurultaya sunduğumuz önergede de arz ettiğimiz veçhile köylerimizin birçoğu imam hatipsiz vaziyettedir. Bu sebeple cenazeler bekletilmekte ve yazın taaffün etmektedir. bu gidişle büyük şehirlerimizde dahi az bir zaman zarfında imam-hatip ve vaiz miktarı çok azalacaktır.

Parti programımızın 15’nci maddesiyle bütün memlekete ilan ettiğimiz -kanununun men etmediği ayin ve ibadetler her türlü müdahaleden mahsundur-cümlesinin ifade ettiği mahiyet ve şümül, Müslüman vatandaşlar serbestçe ve rahatça mabetlerinde ibadetlerini ifa ederler manasını tazammum ediyor. Bunun için de imam, hatip ve vaizlerin ihtiyaca göre mevcut bulunması zarureti görülüyor.

Binaenaleyh bu teklifi kanuniden maksadım dindar vatandaşların dinen mecbur oldukları sade, bir ibadetin ifası için muktazi elemanların yetiştirilmesidir. Ne taassup ve ne de irtica isteriz ve ne de buna alet olmak isteriz. Zaten İslamiyet'in temelinde Cumhuriyet şekli idaresi esas bulunduğundan dindar vatandaşlarımız diğer bütün rejimlerden, Cumhuriyeti üstün tutarlar. Binaenaleyh bu kuracağımız imam-hatip ve vaiz mekteplerinden asla endişeye mahal yoktur.

Bugün yaşamakta olup herhangi bir suretle tadil dahi görmeyen 3 Mart 1340 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun 4'ncü aynen aşağıda yazılıdır:

Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hatip ve hitabet gibi hidematî diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler küşat edecektir.-

Milli Eğitim Bakanlığı şimdiye kadar bu yetkisini kullanmadığı için bunlardan bir tane yetiştirmemiştir ve yetiştirmek imkânına da malik değildir.

Esasen 429 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun birinci maddesinde itikat ve ibadeta dair bütün ahkâmı ve mesalihin tedviri ve müessesatı diniyenin idaresi için kurulduğu yazılı bulunan Diyanet İleri Reisliğinin bu yetkiye sahip olması lazım gelmektedir. Ve bu umumi ihtiyacın mezkûr Riyasete bağlı, bahsi geçen mekteplerin yavaş yavaş açılması ve eleman yetiştirmek imkânı sağlama-sı bu kanunun icabatındandır.

Bu mekteplerin açılması ve bu manevi vazifenin yapılması ile kökü dışarıda bulunan ve memleketimize nüfuz ederek bir takım masum çocuklarımızı işgal ve ifsat eden solcu tesirlerin önüne de çelik bir duvar çekilmiş olacaktır.” (Akın 2010: 83-84)

Yukarıdaki tartışmaların yapılmasından bir ay sonra kadar, 10 Şubat 1948 tarihinde toplanan CHP Meclis grubunda Başbakan Hasan Saka'nın teklifi üzerine ilkokullarda tahsil gören çocuklara din dersleri verilmesi ve ayrıca imam ve hatip mekteplerinin açılması için 17 kişilik bir komisyon kurulmasına karar verildi. (Akın: 88) Bu komisyon yaptığı incelemeler sonunda bir rapor hazırladı. CHP grubunda görüşülüp kabul edilen bu rapora göre:

“1. İlkokul seviyesindeki çocuklara ihtiyari olarak din derslerinin verilmesinin laikliğe aykırı olmadığı sonucuna varılmış ve derslerin verilmesi bazı

şartlara bağlanmıştır. Buna göre; dersler velilerin izni halinde okul içinde ve ders zamanları dışında verilecek, bu derslerde okutulan kitaplar Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanıp, Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayından geçecek. Dersleri okutacak öğretmenler ilkokul öğretmenlerinden veyahut bu dersleri okutabilecek özelliklere haiz kimselerden seçilecek, seçilen bu öğretmenlerin maaşları da yardım adı altında devlet tarafından ödenecektir.

2. *Vatandaşların imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetleri yerine getirecek insanların varlığına ihtiyaç duyması sebebiyle, bunları yetiştirecek müesseselerin kurulması gerektiğine karar verilmiş ve laiklikle ters düşmeyecek şekilde devlet eliyle kurulabileceklerine karar verilmiştir.*

3. *İmam ve Hatip okullarının yanında yüksek din adamları ve mütefekkirleri yetiştirmek adına bir İslam İlahiyat Fakültesi kurulması gerekli görülmüş ve kabul edilmiştir.” (Uyanık 2013: 88)*

Gerek CHP'nin VII. Kurultayında gerekse Meclis'te yapılan tartışmalarda İmam ve Hatip Okulları açılması teklif edilmişken Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in menfi tutumlarından dolayı bunların Milli Eğitim Bakanlığının denetiminde bir kurs şeklinde açılmasına karar verilmiştir. Ancak bu kursların da açılmasında yavaş davranılması muhalefeti yeniden harekete geçirmiş ve konu yeniden gündeme gelmiştir. Meclis'in 13 Aralık 1948 oturumunda söz alan Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, ilkokullarda din öğretimi ile İmam ve Hatip Kursları ve İslâm İlahiyat Fakültesi'nin açılışı hususunda Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'na soru önergesinde bulundu. Olgun bu önergede şu soruların cevabının verilmesini istiyordu:

1. İlkokullarda ihtiyari olarak okutturulması kararlaştırılan din bilgisi öğretime ne zaman ve hangi tarihte başlanacaktır?

2. İmam ve Hatip yetiştirmek üzere açılacak kurslar hangi il merkezlerinde açılacak ve ne zaman faaliyete geçecektir? İlkokullarda imam ve hatip kurslarında tedris edilecek bilgilerin programı hazırlanmış mıdır?

3. İslam ilahiyat Fakültesi hangi üniversitede kurulacak ve ne zaman çalışmaya başlayacaktır. (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.14, Toplantı: 3, 13. 12. 1948)

Milli Eğitim Bakanı Banguoğlu bu önergeye verdiği cevapta ilkokul bahsiyle ilgili şunları söylemiştir: “ İlkokullarda ihtiyari olarak okutulması düşün-

len din derslerinin müfredat-programları Diyanet işlerinde kurulan komisyonca hazırlanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti tarafından incelendikten sonra Bakanlıkça tasdik edilmiştir. Bu okullarda ihtiyari olacak bu derslerde okutulacak kitapların da aynı komisyonca hazırlanması düşünülmüş ve çalışılmaya başlanmıştır.

Bu komisyonda çalışan arkadaşlardan öğrendiğime göre dördüncü sınıfta okunacak kitap tamamlanmış, beşinci sınıfta okunacak kitap üzerinde çalışılmaktadır. Bu kitaplar süratle basılacaktır.” İmam Hatip Kurslarının ise ilk etapta İstanbul, İzmir, Ankara, Seyhan, Erzurum ve Diyarbakır’da açılacaklarını ifade eden Banguoğlu, bunların müfredat programlarının da Diyanet İşlerindeki komisyonca hazırlanacağını ilave etmiştir. İlahiyat Fakültelerinin ise şimdilik yalnızca bir üniversitede açılacağı ifade edilmiştir. (TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.14, Toplantı: 3, 13. 12. 1948)

13 Aralık 1948’de yapılan Meclis tartışmalarının ardından bu mesele daha da kesinlik kazanmıştır. İlkokullarda din dersi Banguoğlu’nun önerdiği şekilde müfredata girmiştir. Diğer bir eğitim kurumu olan İmam Hatip Kursları ise öncelikle 15 Ocak 1949 tarihinde İstanbul ve Ankara’da ardından Afyonkarahisar, İzmir, Isparta, Kayseri, Kastamonu, Adana, Trabzon ve Urfa’da açılmışlardır. Böylece kurs merkezi sayısı on olmuştur. (Şimşek 2013: 391-414) İlahiyat Fakültesi ise 4 Haziran 1949’da Ankara Üniversitesi’ne bağlı olarak açılmıştır. (Öztürk 1997: 145)

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'nın liberal devletler tarafından kazanılması dünya kamuoyunda onların karşısında yer alan ve savaşa sebebiyet veren Almanya ve İtalya gibi Nasyonalist rejimlere sahip devletlere karşı nefretin doğmasına yol açmıştır. Nitekim galip devletler savaşın sonuna doğru yayınladıkları bir beyanname, savaş sonrası kurulacak dünya düzeninde faşist ve uzantısı rejimlere asla yer verilmeyeceğini ifade etmişlerdir. Bu tarihlerde Türkiye'nin tek parti rejimiyle yönetilmesi, esasen ilgisi olmamasına rağmen dünya kamuoyunda; özellikle galip devletler nezdinde nasyonalist bir çizgide görülmesine sebebiyet veriyordu. Bu anlayışla devam etmesi durumunda Türkiye'nin dünya politikasında yalnız kalacağı ve dünya politikalarını tanzim etmek için kurulacak olan Birleşmiş Milletler Cemiyeti'ne giremeyeceği dolaylı olarak bildirilmişti. Doğu'da Sovyetler Birliği tehlikesine karşı her daim Batılı devletlerle müttefikliğe ihtiyaç duyan Türkiye, 1945 yılı itibarıyla tek parti rejimini yumuşatmaya yönelik bir takım hamlelerde bulundu. Bu kapsamda ülkede demokrasinin yeniden tesis edilmesi adına yeni partilerin kurulmasına müsaade edildi. 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulması Türkiye'nin demokrasi adına önemli bir merhale kat edilmesinde ve batı karşısında sarsılan itibarının yerine gelmesinde büyük bir etken oldu.

1946 yılı itibarıyla Türkiye'de demokrasinin fiilen tesis edilmesi, II. Dünya Savaşı'nın getirdiği baskı ve sıkıyönetim ortamında dillendirilmeye fırsat bulunamayan birçok meselelerin gündeme gelmesine yol açtı. Bunlardan biri de din eğitimi ve öğretimine yeniden geçilmesi hususu idi. İlk etapta CHP içindeki muhafazakâr vekiller tarafından gündeme getirilen bu mesele DP'nin de hayli ilgisini çekti ve bu konu üzerinde her iki partiden de ciddi manada kulis çalışmaları yapılmaya başlandı. 1946-1949 yılları arasında şiddetli bir şekilde tartışılan bu mesele üzerinde neticede mutabakata varıldı ve ilk ve ortaokullarda din derslerinin verilmesi ile İmam Hatip okulları ve İlahiyat Fakültesi'nin açılmasına karar verildi. Din eğitimi ve öğretimine yeniden dönüş yapılması tezinin çıkış noktası çok ilginçti. Burada temel vurgu Komünizm tehlikesi ve toplumdaki ahlaki bozukluğun önüne geçmekti. Bunun yanında dini gereksinimlerin karşılanması hususu ikinci planda değerlendiriliyordu. Şehirlerde halka dini konularda bilgi verecek imam ve hatiplerin bulunmadığı ve köylerde ise yine imam yetersizliğinden dolayı cenazelerin açıkta kaldığı eleştirileri yapılıyordu. Tüm bu konulardaki eksikliği gidermek için ilk çalışmalar ilginçtir CHP'nin içerisinde

den geldi. CHP'nin muhafazakâr vekilleri uygun zemin ve zamanın oluşmasının ardından konuyu gündeme getirdiler. Meselenin ilk aşamasında üç ismin etkili olduğu görülmektedir. Bunlar; Hamdullah Suphi Tanrıöver, İbrahim Arvas ve Muhittin Baha Pars'tır. Bu isimler yıllardan beri din eğitiminin ihmal edildiğini ve bunun toplumda bir infiale yol açtığını söylüyorlardı. Bununla birlikte laikliğin muhafazası esasında diğerleriyle aynı fikri paylaşıyorlar ve din eğitiminin "irtica" ya yol açmayacak bir şekilde tanzim etmesini istiyorlardı. Hamdullah Suphi Tanrıöver din eğitimi daha çok milliyetçilikle beraber değerlendiriyor ve halka milli şuuru kazandırmak adına din eğitimi bir vasıta olarak görüyordu. Van Milletvekili İbrahim Arvas ise konuyu daha farklı bir şekilde ele alıyor ve din eğitiminin gerçek ihtiyaçlardan kaynaklanan bir mesele olduğu görüşünü savunuyordu. Muhittin Baha Pars ta kısmen böyle düşünüyordu.

CHP içerisinde ılımlı olarak nitelendirilebilecek ikinci bir grup daha bulunuyordu. Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in başını çektiği bu grup Hamdullah Suphi ve diğerlerine muhalefet ederek Din eğitimi ve öğretiminin resmi eğitim müfredatı içerisinde yer almasına karşı çıkıyorlardı. Onlara göre din eğitimi ve öğretimi Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetiminde olan özel kurslara bırakılmıyordu. Bununla birlikte laiklik ilkesinden kesinlikle taviz verilmemeliydi. Banguoğlu ve Erim, din eğitimi ve öğretimi bu dönemde meydana gelen tartışmaların bir sonucu olarak ele almış ve muhafazakâr gruba karşı frenleyici bir rol üstlenmişlerdir. Fakat onların bu konudaki öneri eksik bir tedbir olarak görülerek rağbet bulmamıştır.

Başbakan Recep Peker ve Emin Soysal'ın başını çektiği bir grup daha bulunuyordu ki bu grup söylemleriyle "aşırı" olarak kategori edilebilecek bir çizgideydi. Recep Peker başından beri din eğitimi ve öğretimine karşı bir tavır almıştı. Peker, komünizm ve ahlaksızlığa karşı din eğitiminin ikame ettirilmesini "bir zehiri başka bir zehirle öldürmek" olarak görmek suretiyle radikal görüşünü açıkça ortaya koymaktan çekinmiyordu. Soysal ise toplumdaki bu boşluğu doldurmak için Milliyetçiliğin yeniden ele alınmasını ve bir ahlak unsuru olarak zihinlere yerleştirilmesini öneriyordu. Ona göre din eğitiminin ikamesi "şeriat"ın yeniden tesisine imkân verebilirdi. Bu durumdan kati suretle kaçınılmalıydı.

Gerek İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen yenedünya düzeni gerekse Demokrat Parti'nin Türk siyasi hayatındaki konjonktürel yapısı din

eğitimi ve öğretimi konusunda CHP'yi yeni tedbirler almaya sevk etti. DP'nin özellikle muhafazakâr halk üzerinde bıraktığı iyi tesir bu konunun klasik tek parti anlayışı bağlamında çözülemeyeceğini açıkça ortaya koymaktaydı. Bu kapsamda Peker, Soysal ve diğer aşırıların görüşleri geçersiz sayılacaktı ki bu da parti içerisinde bir takım bölünmelere sebebiyet verecekti. Yine ılımlıların da görüşü bu konudaki ihtiyacı karşılamak ve halkı tatmin etmek noktasında eksikti. Bu durum muhafazakârların görüşünün rağbet görmesine sebebiyet verdi. Nitekim CHP içerisindeki bu gruba DP de açıkça destek vermekteydi. Sonuç olarak muhafazakârlardan Hamdullah Suphi Tanrıöver, İbrahim Arvas, Muhi-tin Baha Pars ve Fatih Gökmen'in çalışmaları meyvesini verdi. CHP'nin VII. Kurultayı'ndaki demokrat havanın Meclis'e de yansması üzerine 1949 yılı itibariyle din eğitimi ve öğretimine yeniden müsaade edildi. Bu kapsamda birçok ilde İmam Hatip mektepleri ile İstanbul Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi açıldı.

KAYNAKÇA

AKIN, Abdullah (1983), *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi (1920-1950)*, Bursa.

ALTUNTAŞ, Kasım (2013), *Eğitim Tarihi Bağlamında Türkiye 'de Cumhuriyet Sonrası Din Eğitimi ve Öğretimi Uygulamaları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bayburt.

KARPAT, Kemal (1967), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul.

KOÇAK, Cemil (2015), *Türkiye 'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, c.IV, İstanbul.

KURT, Hasan (2014) ‘‘ Anadolu İmam Hatip Liselerinin Tarihi Gelişim Süreci Ve Öğrencilerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Bartın Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)’’, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, Doi number:<http://dx.doi.org/10,9761/JASSS2276> Number: 24, p. 73-91, ss.74-91

NEVZATOĞLU, Zeynep (2006) *Basında Din Eğitimi-Öğretimi Laiklik Tartışmaları (1945-1960)*, Ankara.

UYANIK, Ayşe (2013), *Basında Din Eğitimi Tartışmaları 1945-1960* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

ÖZTÜRK, Veli(1997), *Türkiye 'de Din Eğitimi ve Siyaset-TBMM Zabıtlarında Din Eğitimi Tartışmaları-1920-1990* (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.

ŞİMŞEK, Eyüp (2013), ‘‘Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi ve Öğretimine Geçiş Süreci 1946-1960’’, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, sayı: 49, Erzurum, ss. 391-414

TEMEL, Mehmet (2010), *Atatürk Dönemi Din Hizmetleri*, Ankara.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1966), *Türkiye 'de Din Eğitim*, Ankara.

Resmi Yayınlar

Düstur. 06. 03. 1924. Sayı: 63. <http://www.resmigazete.gov.tr>. 07.05.2017

Resmi Gazete. 06. 03. 1924. <http://www.resmigazete.gov.tr>. 07.05.2017

TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.III, Toplantı: 1, 14. 12. 1946. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c003/tbmm08003016.pdf>. Son erişim tarihi: 11. 05. 2017. 07.05.2017

TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem:VIII, c.VIII, Toplantı: 2, 29. 12. 1947. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c008/tbmm08008026.pdf>. Son erişim tarihi: 11. 05. 2017.

TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.IX, Toplantı: 2, 14. 01. 1948. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c009/tbmm08009030.pdf>. Son erişim tarihi: 11. 05. 2017.

TBMM Zabıt Cerideleri, Dönem: VIII, c.XIV, Toplantı: 3, 13. 12. 1948. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c014/tbmm08014018.pdf>. Son erişim tarihi: 11. 05. 2017.

Nagehan GÜLER

CENGİZ HÂN'IN MÂVERÂÜNNEHİR'İ ZAPTI (1220)

Pir Murat SİVRİ

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE YENİDEN DÖNÜŞ SÜRECİ (1946-1949)

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ

ATMA TÜRKÜLERDE GELİN-KAYNANA ÇATIŞMASI

Özgür GÜLBUDAK

KIZILDENİZ'İ GEÇİŞ KONULU İKİ TABLONUN İNCELENMESİ

Yakup ŞAHİNER

MUSTAFA NAİMÂ EFENDİNİN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ VE ESERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Elif KOLİKPİNAR

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ AZERBAJCAN CUMHURİYETİNDE EĞİTİM VE DİL

Sait YILDIRIM

YOKSULLUK KÜLTÜRÜ KAPSAMINDA "SİLAH ve NAMUS" FİLMİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ

Semih İPEK

BİR KAZAK KÜYÜ: "AKSAK KULAN"

Murat ÖZTÜRK

JOHN LOCKE'UN SİYASET FELSEFESİNDE DOĞA DURUMU VE ONDAN ÇIKIŞ

Beyazıt SÖYLEMEZ

HASSA İLÇESİNDE TARİHİ VE ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR

Habip TOKGÖZ

İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA THEODOR HERZL VE SİYONİZM

İshak KÜÇÜKYILDIZ

TORTUM ÇAYI HAVZASININ TARİHİ COĞRAFYASI

Muhammet Nuri CEYLAN

HÂMİT ZÜBEYR KOŞAY'IN TÜRK LÜK DÜŞÜNCESİ VE İZGÜ MESCİD ADLI ESERİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

ISSN 2587-2001

9 772587 200005